

ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ОСОБЛИВОСТІ МІЖСТАТЕВИХ СТОСУНКІВ ДІВЧАТ-ПІДЛІТКІВ

Підлітковий вік є надзвичайно важливим етапом у житті кожної особистості. Саме в цей період відбуваються чи не найглибші зміни статево-рольової ідентифікації особистості. Неповоротні зміни, які виникають у психосексуальній свідомості підлітка можуть призвести до серйозних ускладнень у майбутньому. Особливе занепокоєння викликають дівчатка-підлітки: щороку в Україні понад 23 000 дівчат-підлітків звільняються від небажаної вагітності. У 12% дівчат аборт завершується порушенням дітородної функції, 25% починають хворіти на жіночі хвороби, які значно ускладнюють наступну вагітність [1]. Тільки минулого року було зафіксовано 8 тисяч легальних абортів, зроблених у віці від 10 до 17 років. Найбільше спеціалісти занепокоєні тим, що майже в половині випадків ідеться про переривання першої вагітності, наслідком чого може бути безпліддя [11].

Окремі аспекти цієї проблеми досліджували Д. Бомбрід [10], Г. Крайг [4], Е. Маккобі [12], М. Мід та Р. Бенедикт [4], Н.Н. Обозов [6], Т.М. Титаренко [7], [8], З. Фройд [9] та ін. Негативний вплив тривалої психотравмуючої ситуації в сім'ї на формування характеру та особистості дітей і підлітків досліджували Е.Г. Ейдміллер, А.Є. Лічко, В.Я. Гіндіков [4].

Слід відмітити, що аналіз відповідних літературних джерел зумовлює необхідність узагальнення зв'язку між стилем виховання в сім'ї та міжстатевими стосунками старших підлітків, зокрема дівчат.

Зважаючи на це, метою нашого дослідження є узагальнення різних теоретичних поглядів на проблему особливостей міжстатевих стосунків підлітків та експериментальна перевірка залежності міжстатевих стосунків від стилю виховання в сім'ї. Об'єктом дослідження є особливості міжстатевих стосунків дівчат старшого підліткового віку. Предметом дослідження виступає вплив відповідного стилю сімейного виховання на міжстатеві стосунки дівчат старшого підліткового віку.

В ході дослідної роботи сформувалося наукове припущення, що стосунки дівчат-підлітків з представниками протилежної статі мають виражені вікові та індивідуальні особливості, які певною мірою залежать від виховання в сім'ї та емоційно-психологічного клімату, який панує в родині.

Респондентами дослідження були дівчата-підлітки (66 осіб) віком 15-16 років, батьки яких проявляють різні стилі виховання.

Для реалізації мети дослідження та перевірки гіпотези застосовувались наступні методи: тестування, особистісні опитувальники, анкетування, бесіди, аналіз творів підлітків. Вивчалися особливості емоційно-психологічного клімату в сім'ї (позитивного чи негативного), встановлювався відповідний зв'язок між атмосферою і стосунками в родині та перебігом міжстатевих стосунків у дівчат-підлітків.

Застосування методики PARY (parental attitude research instrument) Є. С. Шефера і Р. Е. Белла [4] дозволило оцінити специфіку внутрісімейних відносин, особливості організації сімейного життя та поділити респондентів на 2 групи: I група – дівчата, які проживають в родині, де панує позитивний емоційно-психологічний клімат; II група – дівчата, які проживають в сім'ях, де створений негативний емоційно-психологічний клімат.

Крім того, вивчалися джерела отримання інформації про статеві стосунки, переважаюча поведінка

дівчат у типових ситуаціях знайомства, а також провідні мотиви вступу в інтимні стосунки з протилежною статтю. Досліджувані отримали наступний перелік джерел, з яких можна дізнатися про інтимні стосунки між чоловіком і жінкою, про статеву культуру, тощо: друзі; батьки; вчителі, психологи; сестра/брат; журнали, телебачення; „ні до кого не звертаюся”; інші джерела.

Дівчатам також була запропонована авторська анкета, з відповідей на яку можна було отримати інформацію про те, коли варто розпочинати статеve життя; чи є у респондента досвід інтимних стосунків з протилежною статтю; коли відбувся перший статевий досвід; чи шкодує опитаний про розпочате статеve життя; хто був ініціатором статевої близькості (юнак; за власним бажанням; тиск з боку однолітків; за бажанням обох; свій варіант).

У ході експерименту було виявлено, що близько половини дівчат (51,52%) живуть в сім'ях з позитивним емоційно-психологічним кліматом, а інша частина (49,48%) – у сім'ях з негативним емоційно-психологічним кліматом. В сім'ях з позитивним емоційно-психологічним кліматом батьки керуються демократичним стилем виховання: вони поєднують ступінь контролю з теплотою, прийняттям і підтримкою зростаючої автономії своїх дітей; їхні рішення і дії не здаються хаотичними чи несправедливими, і тому підлітки легко приймають їх. Дівчата з таких сімей будують стосунки з протилежною статтю на принципах вірності, взаєморозуміння, поваги та турботи один про одного. В сім'ях з негативним емоційно-психологічним кліматом батьки керуються або авторитарним, або ліберальним, або індивідуальним, або непослідовним стилем виховання. У дівчат-підлітків з таких сімей простежується небажаний перебіг міжстатевих стосунків. Їм важко знайти спільну мову з представниками іншої статі або ж ці стосунки занадто відверті. Потреба в афіліації штовхає їх на ранні статеві зв'язки, що призводять до вагітності та глибоких психологічних травм серед неповнолітніх.

Дослідження джерел, з яких підлітки з обох виділених груп отримують інформацію про інтимні стосунки між хлопцем і дівчиною, виявило наступну їх ієрархію: 1) ні до кого не звертаюся – 54,55%; 2) друзі – 33,3%; 3) журнали, телебачення – 16,7%; 4) сестра/брат – 9,09%; 5) батьки – 3,03%; 6) учителі, психологи – 3,03%.

Таким чином, кожна друга дівчинка-підліток ні до кого з питаннями про інтимні стосунки не звертається, кожна третя дівчинка надає перевагу друзям, кожна шоста дівчина отримує знання від ЗМІ, кожна одинадцята дізнається про міжстатеві стосунки від братів або сестер. Однакова і дуже незначна частка дівчат з питань міжстатевих стосунків звертається до батьків, учителів, психологів, хоча саме вони можуть надати достовірну і точну інформацію (відповідно по 3,03%).

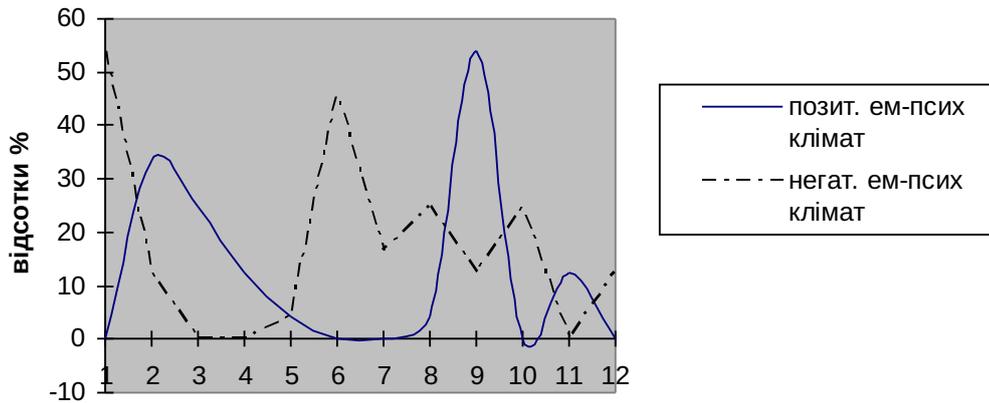
Вивчення системи мотивів вступу в інтимні зв'язки, характерних для дівчат-підлітків, встановило наступні спільні для обох груп мотиви: стати для партнера потрібною, близькою; краще пізнати партнера; відчувати єдність у думках і поглядах; розкрити свій внутрішній світ близькій людині; пізнати себе; набути досвіду сексуальних стосунків; почувати себе дорослішою, досвідченішою; просто цікаво; кохати його; довести іншим, що в мене є друг; створення сім'ї; зняття сексуальної напруги.

Пріоритети та цінності виявились досить різними серед дівчат двох груп. Це добре видно з

порівняльного графіка (мал.1)

Таким чином, дівчата, які належать до I групи (тобто проживають у родинях, де панує позитивний емоційно-психологічний клімат), при вступі в інтимні стосунки керуються більш благородними мотивами: „кохати його”, „краще пізнати партнера”, „відчувати єдність в думках і поглядах”, навіть „створення сім’ї”, тоді як їхні ровесниці з II групи вступають в інтимні стосунки, тому що хочуть „стати для партнера потрібною, близькою”, „набути досвіду сексуальних стосунків”, „довести іншим, що в мене є друг”. Вони впевнені, що при взаєминах між партнерами важливі не стільки власні почуття, як думка довоколишніх та їхній вибір. Ці дівчата прагнуть набути досвіду сексуальних стосунків, забуваючи про потребу в

емоційному контакті, розумінні, духовній близькості, ігноруючи те, що сексуальна близькість без духовної близькості є примітивною розрядкою статевого напруження. Вони не можуть збагнути, як можна когось кохати, не вступаючи в інтимні стосунки. Нерідко дівчата-підлітки стають емоційно залежними від своїх партнерів, які, у свою чергу, користуються цим і нічого поганого, морально-неетичного в цьому не помічають чи просто не хочуть помічати. Без сумніву, дівчата з II групи орієнтовані на задоволення соціальних очікувань оточуючих та свого обранця, а не на власні почуття. Таке статеve життя може призвести до неадекватного формування світогляду з деформованою системою цінностей та поглядів, що негативно позначиться на розвитку особистості та її часті в майбутньому.

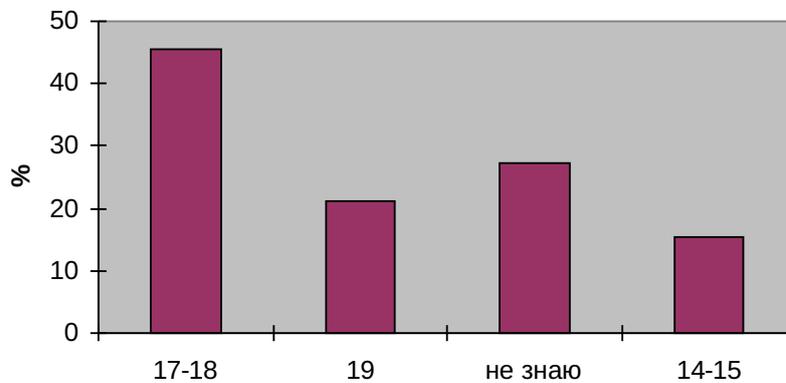
Мал. 1 Система мотивів вступу в інтимні стосунки, характерних для дівчат підлітків

Примітка: 1 - стати для партнера потрібною, близькою; 2 - краще пізнати партнера; 3 - відчувати єдність у думках і поглядах; 4 - розкрити свій внутрішній світ близькій людині; 5 - пізнати себе; 6 - набути досвіду сексуальних стосунків; 7 - почувати себе дорослішою, досвідченішою; 8 - просто цікаво; 9 - кохати його; 10 - довести іншим, що в мене є друг; 11 - створення сім’ї; 12 - зняття сексуальної напруги.

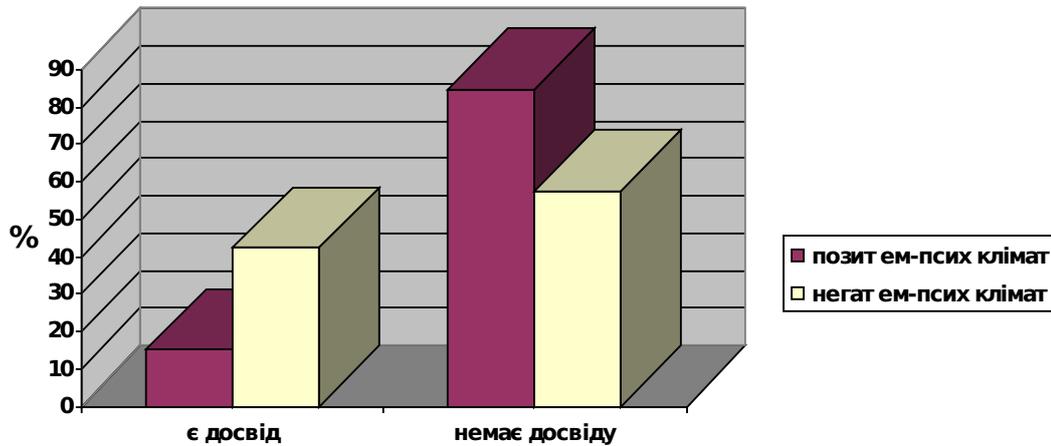
Дослідження показало, що в сім’ях, де панує позитивний емоційно-психологічний клімат, більшість респондентів (84,85%) ще не мали досвіду сексуально-коітальних стосунків, а обмежувались залицяннями, торканнями, поцілунками, пестощами. Майже кожна друга дівчина з такої сім’ї (45,45%)

вважає, що вік 17-18 років є оптимальним для початку статевого життя, майже кожна четверта (21,2%) – 19 років, 27,2 % - не знають, коли необхідно починати інтимні стосунки і лише кожна сьома (15,15%) вже веде статеve життя у віці 14-15 років (мал. 2).

Значні відмінності щодо досвіду в інтимних стосунках виявлено у дівчат II групи порівняно з дівчатами I групи. Так, 42,42% дівчат II групи почали вступати в статеві стосунки з 15 років, а дівчата, які ще не мали статевого зв’язку складають 43,75%. Дівчат з цих сімей, які ще не мали статевого зв’язку, майже у 2 рази менше, у порівнянні з незайнятими дівчатами з I групи.

Мал. 2 Установки дівчат-підлітків щодо віку вступу в інтимні стосунки (сім’ї з позитивним емоційно-психологічним кліматом)

Мал. 3 Вплив стилю сімейного виховання на досвід статевих зв'язків дівчат-підлітків

Дослідження чинників перших статевих контактів дівчаток-підлітків II групи виявило, що у 50% ініціатором статевої близькості був юнак, у деяких випадках (20%) – тиск з боку однолітків, тиск дорослих людей -5%, і лише у 25% випадків інтимна близькість сталася за бажанням обох партнерів. Можна припустити, що депривація нижніх стосунків, емоційного тепла й розуміння з боку батьків є основним чинником раннього статевого життя дівчаток. У сексуальному житті вони шукають компенсацію емоційного дискомфорту, який підлітки відчувають в родині. У зв'язку з тим, що значна частина дівчат-підлітків висловлює жаль про раннє статеве життя, негативний досвід перших статевих стосунків може закарбуватися в свідомості і призвести до небажаних наслідків та проблем у дорослому житті.

Відмінності між дівчатами обох груп виявив і аналіз типових ситуацій знайомств з представниками протилежної статі. У дівчат I групи знайомство, чи то в міському транспорті, чи то на вулиці біля кінотеатру, чи то в кафе та на дискотеці, розвивалось у природному руслі, не відбулося ніякої плутанини ролей, домінували позитивна налаштованість на краще і не спостерігалось напруженості.

Дівчата II групи першими проявляли ініціативу в ситуації знайомства (в основному, щоб не втратити шанс познайомитись). Очевидно, такий стиль поведінки є наслідком неадекватної статево-рольової ідентифікації. Таким чином, дівчата, батьки яких керуються авторитарним або індіферентним стилем у вихованні, отримують недостатньо тепла і турботи вдома, і тому потреба в афіліації штовхає їх на відчайдушні пошуки людини, яка могла б задовольнити цю потребу і дарувати часточку тепла, заповнити душевну пустоту, уникнути самотності та стати потрібною. Водночас, демонструючи батькам та всім довколишнім свою незалежність, вони якомога швидше хочуть поринути у вир почуттів, іноді підганяючи події, прагнучи поглибити взаємини; самі провокують і підштовхують хлопців до більш інтимних стосунків, не усвідомлюючи реальні наслідки такої поведінки і можливість стати жертвою міжстатевих стосунків.

Таким чином, нами експериментально доведено

ЛІТЕРАТУРА

1. *Говорун Т.В., Шарган О.М.* Батькам про статево виховання дітей. – К.: Рад. шк., 1990.

залежність особливостей міжстатевих стосунків дівчат старшого підліткового віку від особливостей виховання в сім'ї. Зважаючи на вищесказане, за результатами дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Основним інформаційним джерелом щодо особливостей інтимних міжстатевих стосунків для старших дівчат-підлітків є друзі (33,3 %). До дорослих з метою отримання відповідної інформації звертається лише 6,06 % дівчат-підлітків.

2. Сімейне середовище, атмосфера в родині, стиль виховання, якого дотримуються батьки є основними чинниками формування статево-рольової ідентифікації та психосексуальної свідомості у підліткового віці. У дівчат, що проживають в сім'ях з позитивним емоційно-психологічним кліматом відбувається адекватне формування статево-рольової ідентифікації. У дівчат-підлітків, що проживають у сім'ях, де панує негативний емоційно-психологічний клімат, відбувається неадекватне формування статево-рольової ідентифікації. Поведінка цих дівчат орієнтована на соціальні очікування сексуальних партнерів. У міжстатевих стосунках вони проявляють надмірні ініціативу та поступливість.

3. Для дівчат з сімей з позитивним емоційно-психологічним кліматом вступ в інтимні стосунки є результатом вираженого рішення обох сторін (хлопця та дівчини). Провідними мотивами вступу в інтимні зв'язки є: „відчувати єдність у думках і поглядах”, „кохати його”, „краще пізнати партнера”. В основі домінуючих мотивів вступу в інтимні стосунки для дівчат з неблагополучних сімей є прагнення задовольнити соціальні очікування довколишніх та свого обранця („стати для партнера потрібною, близькою”, „набути досвіду сексуальних стосунків”, „довести іншим, що в мене є друг”).

4. Неадекватне формування статево-рольової ідентифікації, що спостерігається в дівчат з неблагополучних сімей, депривація в них потреби в афіліації призводять до ранніх статевих зв'язків. 42,42% дівчат цієї групи почали вступати в статеві стосунки з 15 років, тоді як 84,85% їхніх ровесниць з благополучних сімей ще не мали досвіду інтимних стосунків.

Перспективою дослідження є вивчення ролі емпатії в міжстатевих відносинах.

2. *Кле М.* Психологія подростка. – М.: Педагогика, 1991.

3. *Кон І.С.* Психологія ранньої юності: Кн. для

учителя. – М.: Просвещение, 1989.

4. *Крайг Г.* Психология развития. – СПб.: Питер, 2000.

5. *Немов Р.С.* Психология: Учебник в 3х книгах. Кн. 3. – 3-е издание. – М.: ВЛАДОС, 1998.

6. *Обозов Н.Н.* Психология межличностных отношений. – К.: Лыбидь, 1990

7. Психология личности. Словарь-справочник./ Под ред. П.П. Горностая и Т.М. Титаренко. – К.: Рута, 2001.

8. *Титаренко Т.М.* Хлопчики і дівчатка:

Психологічне становлення індивідуальності. – К.: Вища школа, 1989.

9. *Фройд З.* Табу девственності // Очерки по психологии сексуальности / Пер. М.В.Вульфа. – М.: Прометей, 1990.

10. *Baumrind, D.* Socialization and instrumental competence in young children. – Morristown, NY: General Learning Press, 1975.

11. *Maccoby, E. E.* Socialization and developmental change. *Child Development.* – New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1984

Подано до редакції 26.03.07

РЕЗЮМЕ

Исследуются влияние стиля родительских отношений, климата в семье на особенности межполовых отношений в подростковом возрасте. Доказано, что в семьях с позитивным эмоционально-

психологическим климатом создаются наиболее благоприятные условия для адекватного развития поло-ролевой идентификации и психосексуального сознания у девушек-подростков.

SUMMARY

The article demonstrates the influence of family atmosphere and parental style of bringing up children on intimate relations among teenagers. It is proved that the most favourable conditions for successful gender relationships are

guaranteed within families with emotionally positive psychological atmosphere, appropriate for creation of a solid background for formation of sexual consciousness and gender identification among female teenagers.